

TALABALARNING RANGTASVIRDAN KOMPOZITSION TAFAKKURINI INTERFAOL METODLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Sattarov Farxod Islomovich
Namangan davlat pedagogika instituti
Art pedagogika kafedrası katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san’at ta’limida, xususan rangtasvir fanini o‘qitishda talabalarning kompozitsion tafakkurini shakllantirish va rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari tahlil qilinadi. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning samaradorligi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslab beriladi. Talabalarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va badiiy didini rivojlantirishda interfaol usullar – muammoli ta’lim, “aqliy hujum”, klaster, rol o‘ynash, loyiha asosida o‘qitish kabi metodlarning ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, rangtasvirda kompozitsion tafakkurning mohiyati, uning shakllanish bosqichlari va uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: rangtasvir, kompozitsiya, tafakkur, interfaol metodlar, ijodiy yondashuv, badiiy ta’lim, pedagogik texnologiya, vizual idrok, estetik did, talaba faolligi

Zamonaviy ta’lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri – shaxsning ijodiy tafakkurini rivojlantirish, uni mustaqil fikrlaydigan, estetik didga ega, yangilik yaratishga qodir inson sifatida shakllantirishdir. Ayniqsa, tasviriy san’at ta’limida bu masala yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi. Rangtasvir fani esa talabalarda nafaqat rang bilan ishlash ko‘nikmalarini, balki kompozitsion tafakkurni ham shakllantiruvchi asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Kompozitsion tafakkur – bu tasviriy vositalar orqali fikrni ifodalash, elementlar o‘rtasidagi munosabatni anglash, yaxlit badiiy obraz yaratish qobiliyatidir. An’anaviy ta’lim metodlari ko‘pincha bilimni tayyor holda berishga asoslangan bo‘lib, talabaning faol ishtirokini cheklaydi. Bunday sharoitda esa ijodiy tafakkurning rivojlanishi sustlashadi. Shu sababli bugungi kunda interfaol metodlar asosida o‘qitish muhim pedagogik yo‘nalish sifatida qaralmoqda. Interfaol metodlar talaba va o‘qituvchi o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi, talabaning dars jarayonidagi faolligini oshiradi va uni mustaqil fikrlashga undaydi. Rangtasvirda kompozitsion tafakkur murakkab psixologik jarayon bo‘lib, u idrok, xotira, tasavvur va tafakkur kabi omillarning o‘zaro uyg‘unligi asosida shakllanadi. Talaba naturani kuzatadi, uni tahlil qiladi, muhim va ikkilamchi elementlarni ajratadi, kompozitsion markazni

aniqlaydi va badiiy yechim topadi. Bu jarayonni samarali tashkil etish uchun interfaol metodlardan foydalanish katta imkoniyatlar yaratadi.

Masalan, “aqliy hujum” metodi orqali talabalarga ma’lum bir mavzu bo’yicha turli kompozitsion g’oyalarni taklif etish vazifasi beriladi. Har bir talaba o’z fikrini erkin bildiradi, bu esa ijodiy muhitni yuzaga keltiradi. Natijada talabalar turli badiiy yechimlarni solishtirish, eng maqbul variantni tanlash ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar. Bu metod kompozitsion tafakkurning muhim elementi – variantlilikni rivojlantiradi.

Muammoli ta’lim metodi esa talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantiradi. O‘qituvchi tomonidan maxsus muammoli vaziyat yaratiladi, masalan, noto‘g‘ri tuzilgan kompozitsiya namoyish etiladi va talabalar undan xatolarni topishlari so‘raladi. Bu jarayonda ular kompozitsiya qonuniyatlarini chuqurroq anglaydilar va ularni amalda qo‘llashni o‘rganadilar.

Klaster metodi rangtasvirda kompozitsion fikrlashni tizimlashtirishga yordam beradi. Talabalar markaziy g’oya atrofida turli elementlarni joylashtiradilar, ular o‘rtasidagi bog‘lanishlarni aniqlaydilar. Bu esa kompozitsiyaning strukturaviy asoslarini tushunishga xizmat qiladi. Ayniqsa, murakkab syujetli kompozitsiyalarni ishlashda bu metod juda samarali hisoblanadi. Rol o‘ynash metodi esa talabalarni turli ijodiy rollarni bajarishga undaydi. Masalan, bir talaba rassom, boshqasi san’atshunos, yana biri tomoshabin rolini bajaradi. Bu jarayon orqali ular kompozitsiyani turli nuqtai nazardan baholashni o‘rganadilar. Natijada estetik tafakkur kengayadi va tanqidiy yondashuv shakllanadi. Loyiha asosida o‘qitish metodi rangtasvir ta’limida alohida o‘rin tutadi. Talabalar ma’lum bir mavzu asosida mustaqil ravishda kompozitsiya yaratadilar, uni asoslaydilar va taqdim etadilar. Bu jarayonda ular izlanadi, tajriba o‘tkazadi va o‘z ijodiy qarashlarini namoyon etadilar. Loyiha metodi talabalarning mustaqil ishlash, rejalashtirish va natijani baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Interfaol metodlarning yana bir muhim jihati – ular talabalarning vizual tafakkurini rivojlantiradi. Rangtasvirda vizual idrok juda muhim bo‘lib, u orqali talaba ranglar uyg‘unligini, yorug‘lik va soya munosabatlarini, fazoviy tuzilmani anglaydi. Interfaol mashg‘ulotlar davomida talabalar turli vizual materiallar bilan ishlaydilar, ularni tahlil qiladilar va o‘z ijodiy ishlarida qo‘llaydilar. Kompozitsion tafakkurni rivojlantirishda bosqichma-bosqichlik tamoyili muhim ahamiyatga ega. Avval oddiy kompozitsiyalar, keyin murakkab syujetli ishlarga o‘tiladi. Har bir bosqichda interfaol metodlardan foydalanish talabaning bilim va ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Masalan, dastlabki bosqichda oddiy predmetlar asosida kompozitsiya tuzish mashqlari bajariladi, keyinchalik esa murakkab sahnalar ishlanadi.

Shuningdek, rangtasvirda kompozitsion tafakkurni rivojlantirishda individual yondashuv ham muhimdir. Har bir talabaning qobiliyati, tasavvuri va ijodiy salohiyati turlicha bo‘ladi. Interfaol metodlar esa bu farqlarni hisobga olish imkonini beradi. Talabalar kichik guruhlarda ishlash orqali bir-biridan o‘rganadilar, tajriba almashadilar va o‘z ustida ishlashga intiladilar. Pedagogik jihatdan qaraganda, interfaol metodlar o‘qituvchidan yuqori darajadagi tayyorgarlikni talab qiladi. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki jarayonni tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi rolini bajaradi. U talabalarning ijodiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlashi, ularni mustaqil fikrlashga undashi zarur.

Rangtasvir mashg‘ulotlarida interfaol metodlardan samarali foydalanish uchun darsni to‘g‘ri rejalashtirish muhimdir. Har bir mashg‘ulot aniq maqsadga yo‘naltirilgan bo‘lishi, interfaol usullar esa shu maqsadga erishishga xizmat qilishi kerak. Shuningdek, baholash mezonlari ham aniq belgilanishi lozim. Talabalarning ijodiy ishlari faqat texnik jihatdan emas, balki kompozitsion yechim, g‘oya va ifoda nuqtai nazaridan ham baholanishi zarur. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ham kompozitsion tafakkurni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Raqamli dasturlar orqali talabalar turli kompozitsion variantlarni tezda sinab ko‘rishlari, ranglar bilan tajriba o‘tkazishlari mumkin. Bu esa ularning ijodiy imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shu bilan birga, san‘at tarixini o‘rganish ham kompozitsion tafakkurni boyitadi. Mashhur rassomlarning asarlarini tahlil qilish orqali talabalar kompozitsiya qonuniyatlarini amalda ko‘radilar. Interfaol metodlar yordamida bu jarayon yanada samarali tashkil etiladi, masalan, guruhiy tahlil, bahs-munozara yoki prezentatsiyalar orqali. Umuman olganda, interfaol metodlar rangtasvir ta’limida talabalarning kompozitsion tafakkurini rivojlantirishda kuchli pedagogik vosita hisoblanadi. Ular talabaning faolligini oshiradi, ijodiy muhit yaratadi va bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash imkonini beradi. Natijada talaba nafaqat texnik jihatdan, balki badiiy tafakkur nuqtai nazaridan ham yetuk mutaxassis sifatida shakllanadi.

Rangtasvir ta’limida talabalarning kompozitsion tafakkurini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Interfaol metodlar bu jarayonni samarali tashkil etish imkonini beradi, chunki ular talabaning faolligini oshiradi, mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va ijodiy yondashuvni rag‘batlantiradi. “Aqliy hujum”, muammoli ta’lim, klaster, rol o‘ynash va loyiha metodlari rangtasvir mashg‘ulotlarini mazmunan boyitadi va ularni samarali qiladi. Ushbu metodlardan tizimli va maqsadga muvofiq foydalanish natijasida talabalar kompozitsiya qonuniyatlarini chuqur anglaydilar, badiiy didlari shakllanadi va ijodiy salohiyatlari rivojlanadi. Natijada esa tasviriy san‘at sohasida raqobatbardosh, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komoldinov, S. J. O. (2026). The pedagogical significance of composition in pencil drawing lessons. *European Journal of Economic Dynamics and Policy*, 2(1), 21-24.
2. Komoldinov, S. J. O. G. L., & Isaboyeva, M. I. Q. (2026). Manzara janrini o'rgatishda rangtasvir texnikalarining metodik qo'llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 344-349.
3. Jomoldin o'g'li, K. S. SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.
4. Komoldinov, S. (2023, December). Qalamtasvir mashg'ulotlarida kompozitsiyaning ahamiyati. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions"* (Vol. 1, No. 01).
5. Rakhimov, K. (2023). The place of graphics in the fine arts. *Solution of social problems in management and economy*, 2(2), 5-8.
6. Rakhimov, K. (2023). THE ROLE OF PORTRAIT ARTISTS IN FINE ARTS. *Models and methods in modern science*, 2(2), 13-19.
7. Rakhimov, H. U. (2023). ANALYZING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS BASED ON ART STUDIES. *Экономика и социум*, (1-1 (104)), 50-53.
8. Pulatov, D. S., & Kh, R. U. (2019). On fine arts and its varieties. *Вестник магистратуры*, (4-4 (91)), 89-90.
9. ogli Rakhimov, H. U. AJMR. *AJMR*.
10. Oripov, B. B. (2025). Ideals of the third renaissance and their artistic expression in the fine art of Uzbekistan. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(8), 28-32.
11. Oripov, B. B. (2025, December). INCREASING THE SCIENTIFIC COMPONENT OF THE ART OF POTTERY IN STUDENTS. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 134-137).
12. Oripov, B. B. (2025). The connection of fine arts to biological science. *Science and Education*, 6(12), 621-626.
13. BADIRJANOVICH, O. (2020). THE ROLE OF CERAMICS IN PROFESSIONAL TRAINING OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. *THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals*, 2(9), 447-451.
14. Oripov, B. (2025). O'QUVCHILARNING RUHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA VA TARBIYALASHDA, XALQ AMALIY SAN'ATINING O'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2, 4-3.
15. Oripov, B. N. (2008). Tasviriy san'at ta'limida didaktika.
16. Oripov, B. N. (2006). Fine art and its teaching methodology. *Tashkent-2005." SCIENCE-INTELLIGENCE*.
17. Oripov, B. (2004). Jahon san'ati tarixi. 3 qismli.
18. Oripov, B. (2004). San'at tarixidan qisqacha izohli lug'at.
19. Yuldashev, J. (2024). BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHILARINI TAYYORLASH JARAYONIGA AKSIOLOGIK YONDASHUVNI JORIY ETISHNING METODIK XUSUSIYATLARI. *Farg'ona davlat universiteti*, (5), 6-6.
20. Yuldashev, J. (2024). BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. "

- ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
21. Yuldashev, J. BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINING AKSIOLOGIK POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. DENE TÁRBIYASÍ HÁM SPORT, 251.
 22. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
 23. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
 24. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
 25. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
 26. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
 27. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
 28. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
 29. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
 30. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
 31. Yuldashev, J. (2024). BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
 32. Odilboyeva, U. Z. (2025, December). The scientific and pedagogical influence of teacher cognition theory on method selection in the educational process. International Conference Platform, 6, 152–157.
 33. Odilboyeva, U. Z. Q. (2026). O ‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA TERMINLAR HOSIL BO ‘LISHINING QIYOSIY TAHLILI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (1), 32-36.
 34. Odilboyeva, U. Z. (2026, January). THE DEVELOPMENT OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS DURING ENGLISH LANGUAGE EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 90-93).

35. Yunusov, G. O. (2026). TALABA-YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDA XALQ FOLKLOR SAN'ATINING O'RNINI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (3), 58-62.
36. Rakhimov, H. U. (2026, January). THE SIGNIFICANCE OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN VISUAL ARTS EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 30-34).
37. Umarjon ogli, H. R. (2021). Technologies for improving composition and drawing skills based on the rules of composition. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 765–767.